- Şentürk, Murat & Ceylan, Harun (2015). *İstanbul'da Yaşlanmak: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*. İstanbul: Açılım Kitap, 360 s.

Değerlendiren: Şerif Esendimir*

Küreselleşmeyle birlikte klasik sosyolojideki keskin kır-kent ayrımı, Batıda yeniden tanımlanmak durumunda olsa da bunu Doğu ülkeleri için henüz söyleyemeyiz. Çünkü Batıda maddi gelişmeyle birlikte kır-kent farkı neredeyse ortadan kalkmasına rağmen doğuda, toprağa bağlılık nedeniyle insanların yerinde kalmayı büyük oranda sürdürdüklerini görmekteyiz. Ancak özellikle Batı ve Doğunun sentezini oluşturan Türkiye’de, 1980 sonrası göç hareketleriyle kentte bir yoğunlaşma olduğunu görmekteyiz. Bu yoğunlaşma istihdam nedeniyle daha çok gençlerden oluşsa da, yaşlıların da onları takip etmediklerini söyleyemeyiz. Bir başka deyişle, kente göç ederken yaşlının geride/kırda bırakılması doğru olmakla birlikte, özellikle yaş ilerledikçe artan kronik hastalıkları nedeniyle yaşlıların daha iyi bir bakım için kente aileleri tarafından getirildiklerini bilmekteyiz. Yaşlı için bir nevi “sürgün” olan bu eylem biçiminin, bazen de kurumsal bakıma tabi tutularak bir “mekân mahkûmiyeti”ne dönüştüğünü görmekteyiz. İşte tam da bu noktada kentte yaşlıların mevcut durumunu tespit edip onlara yönelik sosyal politikalar geliştirmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla Murat Şentürk ve Harun Ceylan tarafından “İstanbul’da Yaşlanmak” başlığı altında yapılan “İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması,” durumu tespit edip meseleye bir teşhis koymaya çalışmaktadır.

Kitap, girişinde İstanbul’da yaşlıların mevcut durumuna ilişkin araştırmayı sunmadan önce yaşlılık literatürüyle ilgili geniş bir bilgi yelpazesi çizmektedir. Dünya nüfusunun yaşlanmasına dikkat çekilerek Türkiye’nin ve özelde İstanbul’un bir yaşlılık haritası çıkarılmıştır. Dolayısıyla, İstanbul’da genel itibarıyla yaşlanmanın sosyolojisi yapılmaya çalışılsa da gerontolojik bir yaklaşımın da izlerini görmek mümkündür. Örneğin, gerontoloji kuramlarının teker teker ele alınması buna bir güzel bir örnektir. Bu da kitabın disiplinler arası bir yaklaşımla kaleme alındığını göstermektedir. Bunun dışında kitabın girişinde İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırmasının amaçlarına, yöntemine ve uygulanmasına değinilerek teori ve pratik arasındaki boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Ki ülkemizdeki pratik/uygulama yönü olması gereken çoğu sosyolojik çalışmalarda, teori ve pratik arasında büyük bir boşluğun olduğu herkesin malumudur. Sırf bu açıdan da olsa bu çalışma, büyük bir ehemmiyet arz ve örneklik teşkil etmektedir.

Kitabın literatür kısmında Türkiye’de yaşlıların durumu ana hatlarıyla ortaya konmaktadır. Onların yaşam, sağlık, ekonomik durumları, sosyal ilişkileri, yaşam memnuniyetleri, kentle ve kentsel mekânla bağlantıları ele alınan önemli konular arasında yer almaktadır. Yaşlıların kendi kimliklerini, bir mekân olarak kentte, yeniden nasıl oluşturdukları ve ona göre yeni bir yaşam biçimini nasıl geliştirdikleri açısından bu bölüm çok önemlidir. Bunun dışında kitabın literatür kısmında küresel ve yerel perspektiften yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve uygulamalar mercek altında alınmaktadır. Yaşlı nüfusun artışı ve yaşlılığın yapısal değişimiyle

* Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
DOI: dx.doi.org/10.12658/human.society.6.11.D0127

birlikte sosyal politikaların bir zorunluluk haline geldiğinden bahsedilmektedir. Örneğin, Türkiye’de kalkınmaya, emeklilik sistemlerinin iyileştirilmesine, çalışma hayatında yaş(lı) ayrımcılığının önlenmesine, sosyal yardıma ve iyi oluş halinin artırılmasına yönelik sosyal politikalar ele alınmıştır. Yaşlı bakım sistemleri bu bölümün en önemli başlıklarından birisidir. Mesela, gündüzlü bakım, evde bakım ve kurumsal bakım üzerinde durularak alternatif bakım modellerine de değinilmiştir. Bu minvalde, güvenli ve destekleyici çevrenin oluşturulmasına yönelik politikalar ve yalnız yaşayan yaşlılara yönelik çalışmaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kitabın literatür bölümünde “yerinde veya mahallede yaşlanma” bağlamında toplum temelli bakıma direk olarak değinilmemesinin kendi adıma bir sürpriz olduğunu belirtmeliyim. Bunun yerine yaşlılar için özel mekânlar vurgusu yapılmıştır. Yaşlı köyleri, kulüpleri ve danışma merkezleri buna verilen örnekler olmuştur. Ancak mümkün olduğu kadar, yaşlıy, doğup büyüdüğü mekânda tutma ve varsa da alternatiflerin buralara entegre bir şekilde gerçekleştirilme gerekliliği gerontolojik açıdan büyük bir önem arz etmektedir. Aksi takdirde yaşlı, kendini kurumsal bakıma mahkûm edilme gibi yerinden sürülme vehmine kapılarak birtakım psikolojik rahatsızlıklar ve özlemler içerisine düşecektir.

Kitabın literatür kısmında önemli vurgulardan biri de Türkiye’de yerel yönetimlerin yaşlılara yönelik hizmetleridir. Çünkü toplumda özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün oluşturulmasından sonra bütün engelli ve yaşlı çalışmalarının sadece bu çatı altında yürütüldüğü kanaati oluşmuştur. Böyle tek merkezden sevk ve idarenin olması tabii ki değerlidir ve hatta gereklidir, fakat mümkün olduğu kadar toplumun bütün katmanlarını bu hizmet seferberliğine katmanın getireceği fayda da ortadadır. Çünkü yaşlılara yönelik sosyal hizmetler sadece devlet kurumlarının değil, toplumun bütün unsurlarının bir vazifesidir. Dolayısıyla yaşlılara yönelik hizmetlerin çeşitlendirilmesi hizmette rekabet oluşturmaya açısından büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu nedenle kitapta, Belediye Yaşlı Hizmetleri Değerlendirme Formu geliştirilerek belediyelerin yaşlılara yönelik hizmetlerinin veya eksikliklerinin tespit edilmesi çok değerli bir çabadır. Oluşturulan belediye hizmet indeksi ve belki de SWOT analizi diyebileceğimiz bu kısmın yerel yönetimlerimizce incelenmesinde şüphesiz büyük fayda olacaktır.

Araştırmanın metodolojisi bölümünde İstanbul’da yaşayan 65 yaş ve üstü sakinlerin durumlarının nicel ve nitel araştırma tekniklerinin birlikte kullanıldığı çoklu metotla ele alındığından bahsedilmektedir. Bu yönüyle çalışmada nicel araştırma teknikleriyle göz ardı edilebilecek noktalar nitel yöntemle, nitel yöntemle gözden kaçabilecek noktalar nicel yöntemle kontrol edilmiştir. Bu kısımda teknik açısından araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi verilmiştir. Araştırma evrenini de İstanbul’daki 65 yaş ve üstü sakinler oluşturmaktadır. İstanbul’un 39 ilçesindeki bu yaş kategorisindeki sakinlere ulaşılması açısından araştırmanın temsil kabiliyetinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmanın metodolojisi bölümü, İstanbul’da yaşlıların mevcut durumuna dair nicel ve yaşlıların neler anlattığına dair nitel araştırmalarla desteklenmiştir. Nitel araştırmada katılımcıların sosyoekonomik durumu ve demografik yapıları verilmiş olup onlara yöneltilen soruların cevapları analiz edilmiştir. Nitel araştırmada ise sosyodemografik bilgilerin yanı sıra yaşlılıkta sağlık, hastalık, yaşlılara ilgi, yaşlıların aktiviteleri, sosyal ilişkileri, ziyaret durumları, teknoloji kullanımları, yaşlılık algıları, gençlere bakışları, maddi-manevi sıkıntıları, yaşam

beklentileri, hayata bağlanma noktaları, İstanbul kentiyle ilişkileri vesaire derinlemesine mülakatlarla ortaya konmuş ve analiz edilmiştir.

Kitabın sonuç ve tartışma kısmında bir yaşam alanı olarak kent ve İstanbul'da yaşlanmak üzerinde durulmuştur. Burada dikkat çeken başlıklar ise İstanbul'da yaşlıların yaşam angajmanları, yaşlılığın femininleşmesi, mekânlaşması, yalnızlığı, mekânda konumlanış biçimleri, onlara destek biçimlerindeki değişim, yaşlıların sosyal ilişkileri, gönüllü organizasyonlarda bulunmaları, kanaatkârlığı göze çarpan önemli konular arasındadır. Son bölümde ayrıca, kentsel farklılıklar ekseninde öncelikli alanların planlanması, yaşlılığın ekonomisi üzerinde düşünülmesi, İstanbul'da yaşlılara yönelik daha fazla araştırmanın yapılması, yaşlılara/paydaşlara yönelik farkındalık oluşturma çalışmalarının yapılması, uygulama çalışmalarına ağırlık verilmesi, yerel yönetimlerin aktif hale getirilip yaşlılarla ilgili yeni birimler oluşturulması, açık ve geçişken mekânların inşa edilmesi ve yaşlıların aktif hale getirilmesi önerilerinde bulunmaktadır.

Hülasa, kitap bütün olarak değerlendirildiğinde gerontoloji ilminin bir alt disiplini olan mekân, gerontolojinin temel parametrelerini İstanbul özelinde vermektedir. Bu parametrelerden yola çıkarak, izole edilmiş yaşlılara "mekânın mahkûmları" değil, asıl sahipleri ve kurucuları olduklarına dair bir özgüven kazandırarak onları yeniden birer aktör haline getirmemiz gerekmektedir.